

Fenntartható makrogazdaság és államadósság-kezelés

Szinopszis

1. A gazdasági prosperitás, fejlődés

A gazdaság-társadalom-környezet együttélése, kölcsönhatása és együttfejlődése a racionális hétköznapi gondolkodás axiómája. A természet a befogadó közege minden társadalmi aktivitásnak. A társadalmi aktivitásoknak és kapcsolatoknak pedig a gazdasági az egyik, fontos, de nem kizárólagos és nem a többi fölé rendelt területe. A közgazdasági racionalitás által uralt gazdasági valóságban azonban nem így van: a szűkre szabott közgazdasági gondolkodás csak a gazdasági kapcsolatokra és hatékonyságra koncentrál, a társadalmi és természeti környezetet pedig passzív közvetítő közegnek tekinti. Adott tőke és munka optimális kombinációját keresi, amely maximalizálja a gazdasági növekedés ütemét, tekintet nélkül a negatív környezeti és társadalmi hatásokra.

A három részterület között megbomlott egyensúly következményeként a gazdaság maga alá gyűrte a társadalmat és a környezetet. A jelenlegi válság mélyenfekvő alapproblémája éppen ennek a megbomlott egyensúlynak a manifesztálódása. A környezeti válság a klíma-változásban és az energiahordozók, ásványkincsek készleteinek vészes fogyásában jelentkezett. A társadalmi válság pedig a családok széthullásában, a gyermekvállalások csökkenésében, az előregedő társadalmakban ölt testet. A helyzet súlyosságát a legjobban az mutatja, hogy a társadalmi és a környezeti problémák olyan mértékűre emelkedtek, hogy mára már a gazdasági szféra alapvető növekedési célját is ellehetetleníti.

Az egyensúly újbóli helyreállítása a három terület között vitán felül állóan a legfontosabb feladat. Ez lényegében nem jelent mást, mint a mennyiségi növekedés helyett a minőségi elemeket hangsúlyozó fejlődés, másként megfogalmazva a fenntartható növekedés középpontba állítását. Olyan szemléletre van szükség, amely a természet és a társadalom állapotának megőrzését és javítását legalább olyan fontos célnak tekinti, mint a növekedési ütem, vagy a profitráta maximalizálását. Az input oldalon a tőke mellett szerepeltetni kell a környezet állapotát, a nem megújuló

energiaforrások mennyiségét is, és a gazdasági optimum kérésére ezekre is tekintettel kell lenni.

Felmerülhet a természetkárosító gazdasági növekedések évszázadai után, és az energiaforrások kimerülése időszakában, hogy a legjobb megoldás a növekedés feladása, a zero növekedési cél kitűzése lehet. Ez azonban nem így van, mert a nulla növekedés sem nem szükséges, sem nem elégséges a probléma megoldásához. A környezet szennyezése és az erőforrások elhasználása ugyanis stagnáló gazdaságokban is folyik, jóllehet lassabb ütemben. Viszont az olyan növekvő gazdaságban, amely szüntelenül a környezetkímélő technológiákat keresi és alkalmazza, valamint a megújuló forrásokat használja fel, az harmóniába kerülhet a természettel és akár hosszú távon is dinamikus növekedést tarthat fenn.

Egy ország esetében a hosszú távú fenntarthatóság számos területen értelmezhető. Ezek közül az egyik a gazdaság fenntarthatósága, melyet a tervezett kutatásunkban két, egymással szorosan összefüggő szempont szerint vizsgálunk meg. A gazdasági növekedés fenntarthatósága olyan problémakör, melynek relevanciája ma már megkérdőjelezhetetlen azok után, hogy országok tucatjai bizonyították: a gyors növekedést hatalmas visszaesés követheti, ha az előbbinek nem megfelelő a szerkezete. Az államadósság szerepe a fenntarthatóságon belül szintén kiemelt jelentőségű, és erre is bőven szolgált példa az elmúlt években. Ha az adósságállomány meghalad egy szintet, az már egyszerre a gátolja a fejlődést és növeli az ország sérülékenységét. A két tényező ráadásul szorosan összefügg: mivel az államadósságot leggyakrabban a GDP-hez viszonyítjuk, így a gazdaság teljesítménye közvetlenül is befolyásolja az adósságrátát. A hatás másik irányban is tetten érhető, hiszen az államadósság alakulása több csatornán keresztül befolyásolja a növekedés ütemét és szerkezetét. Az alábbiakban a két fő téma szerint csoportosítva röviden bemutatjuk azt az elméleti és módszertani keretrendszert, melyre kutatás során támaszkodunk.

2. A növekedés kínálati és keresleti korlátai

Az empirikus adatok azt mutatják, hogy a gazdasági kibocsátás (azaz a bruttó hozzáadott termék - GDP) a fejlett államokban, hosszú távon növekszik. Ez a növekedés a mozdatórugója az életszínvonal emelkedésének és így a szükségletek egyre szélesebb körű kielégítésének. A növekedés így kulcskérdés az egyes országokban és régiókban. De mitől válik egy kitüntetett növekedési pálya

fenntarthatóvá, mikor, miért tér el ettől a szinttől? A növekedési pályát elsődlegesen a kínálati tényezők (munka, fizikai- és humántőke, technológia) határozzák meg a termelési függvényen keresztül. Az adott termelési függvénnyel és kínálati tényezőkkel normál kapacitáskihasználtság mellett előállítható outputot potenciális kibocsátásnak nevezzük. A gazdaság hosszútávon nem térhet el a potenciális pályától, vagyis a fenntartható növekedést alapvetően a kínálati tényezők határozzák meg. A kínálati tényezők kumulációjával, időbeli alakulásával a növekedésmélet foglalkozik, ezért valamennyi, a fenntarthatósággal kapcsolatos munkának elsődleges alapját képezik a növekedésméleti modellek és kutatások.

A fenntartható növekedési pálya jellemzőinek vizsgálata a 30-as évek végén a 40-es évek elején kezdődött el. A mai mainstream növekedésmélet alapja Solow [1956] úttörő tanulmánya. A modellben a GDP egy stabil, kiegyensúlyozott pályán mozog. A stabilitás következménye a konvergencia, vagyis hogy a gazdagabb államok lassabban, a szegényebb országok pedig gyorsabban növekednek. Bár az abszolút konvergenciát az empirikus kutatások rendre elvetik, a relatív konvergencia jelensége megfigyelhető egyes országcsoportok esetén.

A modell egyik legfontosabb alapfeltevése a jól viselkedő termelési függvény, amelyre érvényesül a csökkenő hozadék törvénye, valamint a konstans skáláhozadék. Három fő inputja van a termelésnek: a munka, a tőke és a technológiai ismeretek. Az egyensúlyi pályán haladó országok esetén a tőkeintenzitás (azaz az egy főre eső tőkeállomány) gyakorlatilag állandó, ezért az egy főre eső kibocsátás növekedését csak a technológia bővülése határozza meg.

Hazánkban ezzel szemben az egy munkaegységre eső tőkeállomány, azaz a tőkeintenzitás elmarad a fejlett gazdaságoknál megfigyelt szinttől. Ilyen helyzetben a tőkeintenzitás kiegyenlítődése megy végbe. Az alacsony tőkeintenzitás miatt alacsonyabbak a reálbérek, a tőke megtérülési rátája pedig magasabb, így a fejletlen térség kedvező beruházási alternatívát nyújt a nemzetközi tőke számára. Mivel a beruházási dinamika magasabb, mint a fejlett országok esetén, s így ez magasabb növekedést tesz lehetővé.

Nem mindegy azonban, hogy a tőkeintenzitás milyen munka-felhasználási szint mellett egyenlítődik ki. Alacsonyabb foglalkoztatási szintnél az egyensúlyi tőkeintenzitás alacsonyabb egy főre eső kibocsátást eredményez. A hazai aktivitási ráta messze elmarad az uniós átlagtól, különösen nagy a hátrányunk a fiatalok, a nyugdíj előtt állók, az alacsony képzettségűek és a régióban egyedülálló módon a

szülőképes korú nők esetében (Káta [2009]). Mi az oka azonban annak, hogy a foglalkoztatás ilyen mértékben elmarad a fejlett gazdaságokban megfigyelt szinttől? Hazánkban a munkát terhelő adók rendkívül magasak, ami mind keresleti, mind kínálati oldalról csökkenti a foglalkoztatási rátát. A magas adóék ellenére a GDP arányos adóbevétel csak közepes szintet ér el, ami felveti az adórendszer hatékonyságának kérdését. Az adórendszer azonban csak egyike azon problémás területeknek, amik mérséklék a hazai foglalkoztatási rátát. A szociális rendszer alacsony hatékonysága érdemben csökkenti a munkakínálatot, míg az oktatási, képzési rendszer továbbra sem képes 21. századi fejlett piacgazdaság által megkövetelt jártasságok megtanítására. Ezen készségek, képességek hiánya jelentős strukturális feszültségekhez vezet, hiszen jelenlegi magas munkanélküliségi ráta mellett is egyes tevékenységeknél munkaerőhiány jelentkezik.

A közgazdasági kutatások jelenleg a Solow-féle modell kiterjesztésének, továbbfejlesztésének irányába mutatnak, aminek oka, hogy a modellnek elterjedtsége ellenére több hiányossága van. A legfőbb problémát a technológiai fejlődés exogén volta jelentette. Ezt támasztja alá Denison [1985] kutatása is, aki az 1929–1982 közötti periódust elemezve arra a megállapításra jutott, hogy a tudományos és technológiai tudás fejlődése 68 százalékkal, a munkások képzettségének javulása 34 százalékkal, a skáláhozadék nagyobb mértékű realizálása 22 százalékkal, a tőkeintenzitás növekedése pedig 13 százalékkal járult hozzá a termelékenység növekedéséhez. Ezzel párhuzamosan a munkaidő csökkentése 25 százalékkal, a kormányzati szabályozás pedig 4 százalékkal csökkentette a termelékenységet. Ennek megfelelően a növekedés legnagyobb része egy olyan csatornán keresztül megy végbe, amit a Solow model teljes mértékben exogénként kezel. A hatvanas évektől több cikkben is megjelenik az endogén technikai fejlődés: Arrow a „Learning By Doing” koncepciót, Lucas pedig a humán tőkét építette be modelljébe. Mivel az egyensúlyi pályán ez a tényező határozza meg a potenciális kibocsátást, a 80-as évek végén, és a 90-es évek elején ez a tényező került a növekedési kutatások középpontjába. A legnagyobb áttörést Romer [1990] cikke jelentette, amely kiemelten foglalkozik a tudással, illetve annak termelésével. A modell technológiát az alapanyagok felhasználására vonatkozó instrukcióként definiálja. A nyersanyagok a történelem folyamán nem sokat változtak, a fejlődés felhasználási módjukban rejlik. Az instrukciók a Solow-modellben tiszta közjóságok, azaz a tudást többen is felhasználhatják, annak nem változik a határhaszna vagy a határterméke, továbbá nem lehet senkit kizárni az adott instrukció felhasználásából.

Romer [1990] szerint azonban a tudás fogyasztásából másokat részlegesen ki lehet zárni, ezért a technikai fejlesztés miatt megjelenő monopolista profit realizálható. A Romer-modell azonban hangsúlyozza: a szabadalmak védelme csupán ideiglenesen eredményez monopolhelyzetet. A tudás egy idő után átcsordul a többi szereplőhöz, ez azonban nem a piacon megy végbe, hanem azon kívül, externáliaként. A Romer-modell tudás-termelési függvénye jó elméleti alapot biztosít a teljes tényezőtermelékenység modellezésére. A tudás azonban nem homogén jószág, magába foglalja a kodifikált tudást, azon tudáselemek összességét, amely leírható, formalizálható ismereteket jelent. A mit? és a miért? kérdésre adják meg a választ. Átadásához nem szükséges személyes érintkezés. Továbbá magába foglalja a nem kodifikált, vagy tacit tudást, azon tudáselemek összességét, amely nem írható le, nem fejezhető ki explicit formában. A ki? és a hogyan? kérdésekre adják meg a választ. A tacit tudás átadásához személyes kontaktus kell, így terjedése a térben korlátozott.

Ezen a ponton lép be egy újabb vizsgálati szempont, a *területi dimenzió*. A kutatások jelentős mennyiségű nem kodifikált ismeretre építenek. Azok a régiók, amelyekben jelen pillanatban a kutatások, illetve a kutatók koncentrálódnak, nagyobb mennyiségben rendelkeznek nem kodifikált tudással, ami az innováció legfontosabb inputja. Az innováció területi eloszlása jelentősen befolyásolja a területi egységek közötti növekedési differenciát, sőt az egész makrogazdasági teljesítményt.

A fenntarthatóság szempontjából kiemelten fontos a gazdasági struktúra térbeli eloszlása. Minél koncentráltabbá válik a térstruktúra annál jobban ki tudják használni a vállalatok a magasabb skáláhozadékat, illetve az agglomerációs externáliák eredményeként a tudás bővülése is felgyorsul fejlett régiókban. A nem a központi régióban tevékenykedő vállalatok versenyhátrányba kerülnek, termelésük, foglalkoztatásuk mérséklésére kényszerülnek. Ez a fajta folyamatos koncentráció megfigyelhető a fejlett világban. Emellett a nagy területi különbségek feszültségeket okoznak, amelyek hátráltathatják a növekedést. A helyzet stabilizálása az állam feladata, támogatások és adók segítségével kompenzálni tudja az egyes területek versenyelőnyét/versenyhátrányát. A feladat az egyenlőtlenségek olyan szintjének a megtalálása és beállítása, amelynél az előnyök jóval túlhaladják a hátrányokat. A fenntartható gazdaságpolitikának területileg is kiegyensúlyozottnak is kell lenni. Fontos megtalálni az egyensúlyt az agglomerációs skáláhozadék előnyei és az egyes területek elmaratottságából, leszakadásából következő hátrányok között.

A fenntartható növekedési ráta a termelési tényezők, azaz a tőke, a munka és a technológiai ismeret időbeli alakulásának a függvénye. Ezen tényezők várható alakulása, ami a potenciális kibocsátás várható pályáját meghatározza. A kutatás két alapvető feladatot tűz ki maga elé célul: az egyik, hogy a jelenleg rendelkezésre álló termelési tényezők függvényében a hazai potenciális, vagyis fenntartható GDP-t meghatározza, és egy várható pályát is felvázoljon, ami hosszútávon a gazdaság alapvető trendvonalát jelenti. Miután meghatároztunk egy általunk legvalószínűbbnek tartott fenntartható növekedési pályát érzékenység-vizsgálatokat végzünk el a modell egyes kulcsparamétereire.

A kutatás a tőke, a munka és a teljes tényezőtermelékenység, vagy a munka kiegészítő technológia rendelkezésre álló mennyiségével, illetve a jövőben várható pályájával foglalkozik.

A tőke esetén meg tudjuk határozni az egyensúlyi hatékony munkaegységre eső tőkeintenzitást, így a hazai gazdaság egyensúlyi állapotát. A konvergencia-sebességére vonatkozó empirikus és elméleti tanulmányokra alapozva, így fel tudjuk vázolni a Solow modellből eredő konvergenciát, vagyis felzárkózást.

A munkapiaci folyamatok azonban jelentősen megváltoztathatják a gazdaság egyensúlyi pontját. A fenntartható növekedés másik fókuszpontjának a demográfiai, illetve munka-erőpiaci folyamatoknak kell lennie.

A legnehezebb feladat a technológiai fejlődés pályáját meghatározó tényezők megtalálása, illetve a tényezők hipotetikus alakulása mellett a tényezőtermelékenység várható alakulásának előrejelzése. Nagyban támaszkodunk ennek meghatározásában Varga, [2000], [2009] korábbi munkáira, valamint az ECOSTAT [2004] ECO-TREND modelljére.

Mindezek mellett fontos szempont a környezeti, valamint a társadalmi – szociális fenntarthatóság biztosítása az egyensúlyi gazdasági pályája mentén. A fenntartható növekedésnek összhangban kell lennie a környezet terhelhetőségével és a rendelkezésre álló meg nem újuló természeti erőforrásokkal. Ebből a szempontból olyan technológiai fejlesztésekre van szükség, amelyek biztosítják a környezet regenerációját és az erőforrások a következő generációk számára rendelkezésre állását.

3. Az eladósodottság kezelése

A fenntartható államadósság szempontjából kulcsfontosságú annak bemutatása, hogy miért veszélyezteti az államadósság a gazdasági növekedés fenntarthatóságát. Emiatt röviden érdemes összefoglalni, milyen hatása van a gazdaságra, ha egy bizonyos összegű adó helyett pontosan akkora nagyságú adósság-felhalmozásból finanszírozza az állam a kiadásainak egy részét. Tegyük fel, hogy a kormány a kiadások szinten tartásának és az adók csökkentésének eredményeképpen deficitest költségvetést folytat. Ez a politika növeli a háztartások rendelkezésre álló jövedelmét. A hagyományos megközelítés szerint a jövedelmük növekedése növeli a háztartások fogyasztását, ez pedig növeli a termékek és szolgáltatások iránti aggregált keresletet. Mivel a neoklasszikus szintézis szerint a gazdaság rövidtávon keynesi elvek szerint működik, így az aggregált kereslet növekedése növeli a GDP-t. Ennek megfelelően a keynesi iskola igazolja az adócsökkentést és/vagy a kiadások növelését (azaz a deficitest költségvetést) abban az esetben, ha a gazdaságot recessziós veszély fenyegeti.

Ezzel a párhuzamosan azonban a neoklasszikus szintézis ragaszkodik ahhoz is, hogy hosszú távon a klasszikus közgazdaságtan szabályai érvényesek. Azok a körülmények (ragadós árak, ragadós bérek, információs asszimetria), melyek miatt rövidtávon jelentős az aggregált kereslet szerepe, hosszabb távon kevésbé érvényesülnek.

Hosszú távon Elmendorf és Mankiw [1998] szerint feltételezzük azt, hogy a magánszféra és az állam megtakarítása megegyezik a beruházások és a nettó export összegével. Ez utóbbi egyenlő a nettó külföldi befektetésekkel, az NFI (Net Foreign Investment) változásával. A fentiek miatt az államháztartási egyenleg romlásának, azaz állami megtakarítások csökkenésének az alábbi következményei lehetnek: a magán megtakarítások emelkedése, a hazai beruházások csökkenése, és külföldön történő beruházások visszaesése. A beruházások csökkenésének eredményeképpen csökken a tőkeállomány, ennek hatására visszaesik a kibocsátás és a jövedelem. A tőkeállomány csökkenésével nő a tőke határterméke, emiatt emelkedik a kamat és az egységnyi tőkére jutó hozam. Ezzel párhuzamosan a munka termelékenység csökken, ami csökkenti az átlagos reálbér színvonalat és az összes munkajövedelmet. A külföldön történő beruházások csökkenése ebben az esetben azt jelenti, hogy csökken a hazai rezidensek külföldi beruházásokban tartott tőkeállománya, vagy növekszik a külföldi rezidensek hazai tőkeállománya. Ha csökken a nettó külföldön történő beruházás, akkor csökken a nettó export is, azaz romlik a külkereskedelmi

egyenleg. Az államháztartás és a külkereskedelmi mérleg együttes romlása az ikerdeficit, mely az előbbieket mentén alakulhat ki.

A megtakarítások változásával kapcsolatban felmerül a ricardoi ekvivalencia kérdése. A hagyományos megközelítés szerint a magánmegtakarítások nem növekednek olyan mértékben, mint amekkora mértékben csökken az állam finanszírozási pozíciója. Barro [1974] azonban a ricardoi ekvivalenciát a közösségi szinten értelmezve rámutatott arra, hogy hitelfelvétel esetén a be nem szedett adóból megtakarítás válik, melyből később finanszírozható a törlesztés. Az állampolgárok tehát nem változtatnak fogyasztási szokásaikon, nem költenek többet akkor, ha hitelt vesz fel az állam adóztatás helyett. Bár az ekvivalencia-tétel az elmélet kidolgozói – köztük Ricardo és Barro – szerint sem jellemző a társadalom egészére, abból a szempontból nagyon hasznos, hogy rávilágít az adósság-felhalmozással kapcsolatos klasszikus elméletek tökéletlenségére.

A fentieknek megfelelően a fenntarthatósággal kapcsolatos első kérdés, hogy hazánk esetében miként lehetne feltérképezni az államadósság és a gazdaság kapcsolatát. A nemzetközi tapasztalatok áttekintése mellett ez fontos támpontot adhat annak megválaszolásához, hogy Magyarország esetében mikortól nevezhető fenntarthatatlannak az adósságállomány. Az optimális államadósság nagysága már régen felkeltette a kutatók érdeklődését, a magyar adatok e szempontból történő áttekintése azonban még nem történt meg.

Az adósságállomány optimális nagyságának elemzése mellett érdemes áttekinteni az államadósság várható alakulását, illetve azokat a tényezőket, melyek ezt leginkább befolyásolják.

Az államadósság mértékét jellemzően nem nominálisan, hanem a bruttó hazai termékhez (GDP-hez) való arányában szokás megadni: $d_t = D_t/Y_t$, ahol d a GDP arányos államadósságot, a D a nominális államadósságot, az Y pedig a GDP-t jelöli. Fontos megjegyezni, hogy míg az államadósság állományi, stock típusú változó, addig a GDP flow változó. Ennek megfelelően a t-edig időszakra vonatkozó adósságadat időszak végén megfigyelt szintet jelenti, míg a flow típusú változók, az adott időszak alatt előállított bruttó hazai terméket jelöli. A t futóindexek az egyes időszakokat (éveket jelölik), így a d_{2009} a 2009 év végén megfigyelt GDP arányos adósságot jelöli.

Az adósságállomány nominálisan csak abban az esetben csökkenne, ha az államháztartás egyenlege többletet mutatna. A GDP arányos államadósság dinamikájának meghatározásához az úgynevezett Domar-képletet alkalmazzuk:

$$d_t = \frac{1+r_t}{1+g_t} d_{t-1} - e_t$$

ahol az r a reálkamatláb, a g a gazdasági növekedés ütemét, míg az e az államháztartás elsődleges, vagyis a kamatfizetés nélküli egyenlegét jelöli. Az $(1+r_t)/(1+g_t)$ tag, vagyis a reálnövekedés és a reálkamat hányadosa kulcsszerepet játszik az adósságdinamikában, ezért a továbbiakban dinamikus tagként hivatkozunk rá. Amennyiben a dinamikus tag nagyobb, mint egy, vagyis a reálkamatláb nagyobb, mint a növekedés, akkor a GDP arányos államadósság nulla elsődleges egyenleg mellett is folyamatosan emelkedni fog, azaz az adott ország adósságcsapdában van. Ez az úgynevezett „hólabda effektus”, ha az arány nagyobb, mint egy, akkor folyamatosan egyre nagyobb és nagyobb „adósság-labdát” görgötünk magunk előtt, és minél nagyobb a hólabda, annál több friss hó ragad rá. Ha ezzel szemben a dinamikus tag értéke egynél kisebb, akkor az adósságráta folyamatosan „olvad”, aminek következtében nulla elsődleges egyenleg mellett is folyamatosan csökken a GDP-arányos adósság.

Az induló adósságráta és a dinamikus tag mellett a harmadik fontos tényező az államháztartás GDP arányos elsődleges egyenlege. Míg a többi változót csak mérsékelten tudja befolyásolni a kormányzat, addig ez a változó a közvetlen irányítása alatt áll. A pozitív elsődleges egyenleg azonnal mérsékli az adósságrátát. A részletesebb elemzéshez a fentiekén túl érdemes az árfolyamváltozás, az egyéb költségvetési tételek (privatizációs bevételek, adósságvállalás), illetve a jegybanki működés hatását is beépíteni a modellbe.

Mindez lehetővé teszi számunkra nem csupán a magyar adósságállomány eddigi alakulásának dekomponálását és értékelését, de a jövőre vonatkozó egyes forgatókönyvek szimulálását is. Ha ismerjük azokat az elméleti és módszertani összefüggéseket, melyek segítenek számszerűsíteni, milyen körülmények között mekkora adósságállomány tekinthető fenntarthatónak, akkor a szimulációk segítségével meg tudjuk becsülni azokat a feltételeket is, melyek biztosítják a fenntarthatóságot.

Az államadósság vizsgálatához szorosan hozzátartozik az államháztartás is. A fenntarthatóság szempontjából tanulmányunkban azt vizsgáljuk meg, hogy milyen méretű államháztartás tekinthető fenntarthatónak, milyen nagyságú konszolidációs kényszert jelent ez a költségvetés szempontjából. Ehhez egyrészt áttekintjük az állam méretét a hozzá hasonló helyzetű országok esetében, másrészt bemutatjuk a magyar államháztartás alakulását az elmúlt húsz évre visszamenőleg, nagy hangsúlyt fektetve az adócentralizáció és az újraelosztás nagyságára. E két megközelítés segít megválaszolni, mekkora konszolidációs kényszert jelent a fenntarthatóság a magyar államháztartás számára. Ehhez kapcsolódóan igyekszünk azt is felvázolni, hogy milyen típusú, szerkezetű konszolidációs igény lenne ideális.

4. Módszertan

A tanulmány első szakasza az irodalmi áttekintésen, illetve a nemzetközi és hazai kutatások összefoglalásán alapul. A helyzetkép feltérképezéséhez áttekintjük a rendelkezésre álló alapokat, különös tekintettel az állományi (stock) típusú, illetve a demográfiai mutatókra. Ennek megfelelően tehát ebben a részben elsősorban a leíró-elemző, minőségi elemzésekre alapozunk

Ezt követően megvizsgáljuk a gazdasági növekedés hosszú távú pályáját. Ehhez szimulációkat statisztikai becsléseket egyaránt felhasználunk. Az exogén tényezők meghatározásához szakértői becsléseket és trend extrapolációkat is felhasználunk. A tanulmány fontos részét képezik az úgynevezett érzékenységvizsgálatok. Ezek elvégzéséhez scenárióelemzést használunk, aminek a segítségével az egyes tényezők marginális hatását is azonosítani tudjuk.

A tanulmány harmadik részében az államadósság vizsgálata során több eszközt is használunk. Az irodalmi áttekintés segít felvázolni az elméleti és módszertani keretrendszer az optimális adósságszint megállapításához. Ezt követően szimulációt készítünk az államadósság várható alakulására, melynek fontosabb tényezőit (kamat, infláció, növekedés) az ex post adatok alapján becsüljük meg. A paraméterek változtatása pedig lehetővé teszi, hogy a szimuláció segítségével több különböző forgatókönyvet mutassunk be.

Irodalomjegyzék

- Barro, R. J. [1974]: Are Government Bonds Net Wealth? *Journal of Political Economy* 1095-1118. o.
- Denison, E. [1985]: *Trends in American Economic Growth, 1929–1982*. Brookings Institution, Washington, D.C.
- ECOSTAT [2004]: *Hosszú távú növekedési scenáriók elemzése az ECO-TREND modellel*. ECOSTAT, Budapest
- Elmendorf, D. W – Mankiw N. G. [1998]: Government Debt. In *Handbook of Macroeconomics* 1, part 3. 1615-1669. o.
- Frankel, J. A. – Romer, D. [1999]: Does Trade Cause Growth? *American Economic Review*, 89. évf. 3. sz., 379–399. o.
- Kátai Gábor (szerk.) [2009]: Az alacsony aktivitás és foglalkoztatottság okai és következményei Magyarországon. MNB tanulmány, 79.
- Romer, P. M. [1990]: Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*, 98. évf., 5. sz., 2. kötet, 71–102. o.
- Solow, R. M. [1956]: A Contribution to the Theory of Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70. évf., 1. sz., 65–94. o.
- Varga Attila [2000]: Local Academic Knowledge Spillovers and the Concentration of Economic Activity. *Journal of Regional Science*, 40 évf., 4. sz., 289–309. o.
- Varga Attila [2009]: *Térszerkezet és gazdasági növekedés*. Akadémia Kiadó, Budapest.

Kelt: Budapest, 2011. január 20.